

NADLEŽNOSTI ZAKONODAVNE, IZVRŠNE I SUDSKE VLASTI

Osnovne funkcije vlasti su donošenje zakona, njihovo izvršavanje (odnosno upravljanje zajedničkim poslovima) i rješavanje sporova u društvu. Kada bi sve ove tri funkcije vlasti bile usredotočene u istim rukama, tada bi vlast bila tiranska ili diktatorska ("Kadija te tuži, kadija ti sudi"). Zbog toga se ove tri funkcije vlasti razdvajaju i daju u ruke različitim organima: ovlaštenje za donošenje zakona ili zakonodavna vlast parlamentu, odnosno narodnoj skupštini, njihovo izvršavanje izvršnoj vlasti (vlada) koja vlada i upravlja po tim zakonima, a rješavanje sporova sudskoj vlasti ili sudovima. Kao što i naša poslovice podrazumijeva, krajnja svrha podjele vlasti je da se obrane slobode i prava građana od njihovog narušavanja od strane vlasti. Osnovno oruđe za to su ustav i zakoni. Ustavom se otud prvo definiraju temeljna prava i slobode građana kao nositelja vrhovne vlasti u demokraciji (narodni suverenitet), a potom i reguliraju odnosi između ove tri vlasti, tako da ni jedna ne bi zadirala u polje druge i na taj način prisvojila i ujedinila u jednim rukama značajke koje trebaju ostati razdvojene.

Ovo reguliranje međusobnih odnosa tri grane vlasti ili njihovo odvajanje se vrši različitim nadležnostima na koja se zakonodavna, izvršna i sudska vlast ovlašćuju ustavom.

Nadležnosti zakonodavne vlasti su da:

- usvaja ustav i odlučuje o njegovoj promjeni
- donosi zakone (uključujući poreze i proračun)
- bira izvršnu vlast
- kontrolira izvršnu vlast (kroz zastupnička pitanja, usvajanjem ili neusvajanjem proračuna i sl.)
- odlučuje o promjeni granica, ratu i miru, potvrđuje međunarodne ugovore itd.

Nadležnosti izvršne vlasti (vlada i predesdnik države) su da:

- vodi politiku države i izvršava zakone i propise
- donosi svakodnevne odluke radi izvršavanja zakona i neposredno ih provodi
- predlaže skupštini zakone i druge propise
- podnosi skupštini na potvrdu proračun
- obrazuje stručne i druge službe za ostvarivanje svojih nadležnosti
- vrši nadzor nad radom ministarstava i drugih organa uprave

Nadležnosti sudske vlasti:

- štiti slobode i prava građana
- osigurava ustavnost i zakonitost
- rješava sporove stranaka u sporu
- sudi prekršiteljima zakona

Sudskoj vlasti je ustavom posebno zajamčena samostalnost i neovisnost od drugih dviju vlasti. Kako je krajnja svrha ograničenja vlasti, pa tako i njene podjele, očuvanje temeljnih prava i sloboda građana, to je neovisnost sudbene vlasti najvažniji mehanizam kojim se to postiže.

Posebne nadležnosti ustavnog suda kao čuvara ustavnosti i zakonitosti:

- odlučuje o suglasnosti zakona i drugih propisa s Ustavom (kontrola akata zakonodavne i izvršne vlasti)
- odlučuje o sukobu nadležnosti između tijela
- tumači Ustav

Mehanizmi kontrole i ravnoteže vlasti:

Ovom podjelom nadležnosti se uspostavlja ravnoteža između tri grane vlasti. To prije svega znači da svaka ima svoju ustavom određenu nadležnost i ne smije preuzima na sebe ovlaštenja drugih vlasti, ali i brani svoja ovlaštenja od pokušaja drugih dviju vlasti da ih preuzmu. To znači da svaka grana provjerava i vrši kontrolu drugih vlasti što osigurava njihovo međusobno ograničavanje. Skupština kontrolira vladu samom činjenicom da je bira i razrješava, kao i na druge navedene načine. Poseban dio izvršne vlasti predstavlja predsjednik republike. Osim funkcije predstavljanja države u inozemstvu, njegove nadležnosti predstavljaju element ravnoteže vlasti, a sastoje se u sljedećem: nakon izglasavanja zakona u Skupštini, predsjednik ga potpisuje i time proglašava, pri čemu može ga ne potpiše i vrati skupštini na ponovno glasovanje (kontrola zakonodavne vlasti). Može tražiti od vlade da objasni pojedine svoje odluke (kontrola izvršne vlasti). Kada se bira na neposrednim izborima ima istu snagu kao i zakonodavna vlast, jer je biran od naroda kao i ona. S druge strane, zakonodavna vlast ima pravo pokrenuti njegovo smjenjivanje ako smatra da je prekršio ustav.

Poseban vid kontrole vlasti predstavlja ustavni sud kroz svoje nadležnosti, pri čemu je ovlašten kontrolirati odluke svih drugih organa vlasti glede njihove suglasnosti s ustavom i zakonima i time ih drži u granicama njihovih nadležnosti.

Ipak, iako su im nadležnosti razdvojene i jedna drugoj suprotstavljena ove grane vlasti vrše zajedno funkciju vladanja, što osigurava jedinstvo upravljanja zemljom.

OBJAŠNJENJA POJMOVA GRAĐANSKI ŽIVOT, POLITIKA I VLAST

O građanskom životu možemo govoriti u širem i u užem smislu. Građanski život u širem smislu je isto što i "društveni život" i obuhvaća cjelokupnost slobodnih aktivnosti i procesa (ekonomskih, kulturnih, znanstvenih, sportskih, vjerskih itd.) Koji se odvijaju izvan područja politike i vlasti. Tu spada onaj dio života pojedinaca koji je posvećen ostvarivanju osobnih planova.

Kada građani djeluju dobrovoljno, udružujući se i organizirajući radi ostvarivanja nekih zajedničkih ciljeva i interesa koji nadilaze njihove osobne planove, djelujući javno i nastojeći utjecati na vlast, tada govorimo o građanskom životu u užem smislu.

Politika je kao organizirana aktivnost (djelatnost) usmjerena na:

- Odlučivanje o mogućim oblicima zajedničkog života
- Zauzimanje položaja u vlasti
- Utjecaj na proces donošenja odluka vlasti.

Politikom se uglavnom bave političke stranke ali i nevladine organizacije i grupe građana kada svojim aktivnostima utječu na vlast, kao i građani kada izlaze na izbore, prosvjeduju, sudjeluju u kampanji, potpisuju peticije i sl.

Vlast donosi odluke koje su obvezujuće za sve pripadnike zajednice. Ovim odlukama se reguliraju uzajamni odnose građana i uporaba resursa na određenom teritoriju (općina, grad, županija, država). Proces donošenja odluka se odvija u institucijama i prema prethodno utvrđenim pravilima.

M o ć

Kada netko nameće svoju volju (volju jačega) drugima protiv njihove volje i pritom je spreman/ na primijeniti silu protiv onih koji se toj volji suprotstavljaju, kažemo da ima **moć nad** njim ili njom. Takvu **moć** obično vidimo kao **nadmoć** ili **moć kontrole**. Tada je to što netko *ima moć* važnije od toga *za što* se ta moć koristi ili koje su *posljedice* korištenja te moći.

No, postoji i drugačija vrsta moći, ona moć koju vidimo kao **moć za** (nekoga ili nešto), koja se ne temelji na sili, nego na odnosu i komunikaciji, dijeljenju, suradnji i podršci. Ta se moć razumije jednostavno kao sposobnost osobe da nešto može i koja joj je neotuđiva. Za one koji koriste takvu moć najvažnije je pitanje što su *posljedice*, što se zbiva kad tu moć koriste.

Da bi se izvršila promjena u našem okruženju, važno je uspostaviti ravnotežu tih dviju moći.

Teorijski sažetak

Onaj oblik moći koji smo nazvali "moć nad" se unutar društva dijeli na gospodarsku, političku, socijalnu i intelektualnu moć.

Gospodarska se moć temelji na vlasništvu i kapitalu. Danas toj moći odgovara i znanstvenoteh-nologijska moć koju, na primjer, posjeduje Bili Gates, vlasnik *Microsofta*.

Politička moć je utjecaj na političko vodstvo ili politički poredak. Nju najčešće dijele političke stranke, interesne grupe (sindikati, profesionalna udruženja, sportska društva) i državna uprava (birokracija). Politička moć stranaka se pretvara u vlast, dok interesne grupe mogu imati društvenu, odnosno političku moć, ali u demokratskom društvu ne smiju sudjelovati u vlasti. No, ne temelji se svaki politički autoritet na vlasti, nego na moći, kao što je to slučaj u mnogim diktatorskim režimima.

Socijalnu i intelektualnu moć imaju društvene grupe određenog ranga, ugleda i prestiža koje vladaju u obrazovnim, znanstvenim, kulturnim i zabavljачkim ustanovama, posebno u javnim medijima. Pritom se moć postiže sredstvima manipuliranja i propagande pomoću novca, znanosti i tehnologije.

Ni jedna od ovih moći ne mora biti vidljiva u javnosti, a da je ipak prisutna i velika.

Razlika između moći i vlasti

• Teorijski sažetak

Da ponovimo: moć je sila kojom se nekoga nadzire ili usmjerava. No ljudi nekada imaju pravo koristiti tu moć, a nekada nemaju. Kada grupa skinhedsa pretuče vašeg prijatelja ispred škole, oni imaju moć, ali ne i pravo to učiniti.

Vlast je moć s pravom da se ta moć koristi. Kada sudac kazni vozača koji je prebrzo vozio, on ima vlast i pravo to učiniti, jer mu pravo na to daje zakon.

Engleski filozof John Locke (1632 - 1704.) je pisao da je glavni cilj vlasti zaštititi prirodna prava ljudi. Stanje u kojem nema vlasti ni zakona Locke zove prirodnim stanjem. U prirodnom stanju ljudi bi se mogli osjećati slobodni činiti što ih je volja i tako bi naša osnovna prava tj. pravo na život, slobodu i vlasništvo bili ugroženi. Stoga ljudi moraju postići dogovor kojim se odriču nekih svojih sloboda u zamjenu za zaštitu i sigurnost. Moraju dati pristanak da će poštivati vlast i zakone koji im osiguravaju zaštitu. Takav se dogovor u teoriji naziva društveni ugovor.

DRŽAVA I USTAV

Država je trajna politička organizacija ljudi na određenom području. Ona je skup organizacija i institucija koje na određenom teritoriju imaju legitimnu vlast. Bitni (konstitutivni) elementi države su:

- teritorij, granice
- stalno naseljeno stanovništvo
- suverena vlast
- međunarodno priznanje

Jednim od važnih sastojnica države smatramo i **Ustav**. **Ustav** je osnovni, temeljni i najvažniji zakon u nekoj državi kojim se ostavljaju osnovna pravila upravljanja društvom. On je zamišljen kao trajan skup pravila koji se neće mijenjati s objedom ove ili one politike na izborima. Ustav jedne zemlje ima brojne uloge kao što su:

stavljanjem na papir zapisuju se osnovne nacionalne ideje, određuje se struktura vlasti te se uspostavlja njezina legitimnost. Skoro sve suvremene države imaju pisane ustave, a rijetki su slučajevi kada ustav nije utemeljen na pisanoj riječi, već na običajima i tradiciji (Velika Britanija). Ustav Republike Hrvatske donesen je 22.12.1990., te se još nazive i Božićni ustav, a od tada je doživio neke promjene. Prva promjena dogodila se 1997.g. , zatim u 2000.g.(promjene ovlasti predsjednika i vlade).

Države možemo podijeliti prema nekoliko kriterija:

1. Prema **odnosu između vlasti i društva** razlikujemo:

- a) **Demokratske** – države u kojima vlast komunicira s društvom te u skladu s time formira državnu politiku
- b) **Autokratske** ili nedemokratske države u kojima vlast vlada samovoljno bez društvenog nadzora i često primjenjuje silu

2. Prema **obliku vladavine** razlikujemo:

- a) **Monarhije** – u kojima je vladar doživotan i nasljedan, rezultat su tradicije koja vlada u nekom društvu (kraljevine, monarhije...)
- b) **Republike** u kojima se nositelj političke vlasti bira na izborima na određeni vremenski period (naziv republika dolazi od latinske riječi *res* = stvar i *publica* = javna; javna stvar, stvar od javnog značenja)

3. Prema **obliku državnog uređenja** razlikujemo:

- a) **Unitarne** države su nedjeljive cjeline u kojima je vlast centralizirana i jedinstvena (npr. Hrvatska, Slovenija ...)
- b) **Složene** države koje se sastoje od više država članica koje su međusobno povezane zajedničkim saveznim Ustavom i drugim zakonima, a pojedinačno svaka od njih ima svoje zakone i organe uprave, mogu biti međusobno više ili manje povezane pa ih prema tome dijelimo na **federativne** i **konfederativne**.

Federativna država se sastoji od **federacije ili saveza** (središnja državna jedinica) i više **federalnih jedinica** koje mogu biti zasebne države ili regije(republike, pokrajine, kantoni...) – pr. SAD

Konfederativan država predstavlja **zajednicu ili savez suverenih država** koje su prenijele neke ovlasti na zajedničku razinu, ali su ostale suverene države. Kada se određene države udruže u konfederaciju , ne stvara se nova država, kao u slučaju federacije – pr. Švicarska konfederacija (1291.-1798.), Ujedinjene nizozemske provincije (1579.-1795.), Njemačka konfederacija u 19.st.....

Kroz povijest su se javljale različite ideje o političkom ustroju države. Tako se kao odgovor na apsolutističku monarhiju u Francuskoj javlja ideja o **liberalnoj državi**. U takvoj državi postoji dioba vlasti čime se postiže nadzor jedne vlasti nad drugom, a ne kako je do tada bilo da vlast uspostavlja nadzor nad narodom. Kao rezultat želje zaštite stanovništva nastaje tzv. **pravna država**, a ona podrazumijeva postojanje stroge formalne procedure primjene zakonodavstva. Radi reguliranja odnosa slobode i prava pojedinca, donosi se ustav i njemu podređeni zakoni kojima se osigurava njegovo provođenje.